

ROLUL PROCESULUI-VERBAL ÎN CADRUL PROCESULUI CIVIL

Doina BORDEI

*Universitatea Tehnică din Republica Moldova, Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru,
Departamentul Inginerie, Drept și Evaluarea Imobilului, Programul Drept Imobiliar, grupa DIC-2005,
Chișinău, Republica Moldova*

Rezumat. *Procesul-verbal semnifică actul prin care se consemnează anumite fapte sau acte juridice. Articolul cuprinde o cercetare complexă și multilaterală a conceptului de proces-verbal un înscris cu caracter procesual în care se consemnează fapte de natură juridică. Menționăm că procesul-verbal poate fi de exemplu și un act cu caracter oficial în care se redau pe scurt discuțiile și hotărârile unei adunări constituite, însă acest tip de document nu face obiectul de studiu în acest articol.*

Cuvinte cheie: *ședință, judecată, participant, instanță, înscris, consemnare.*

Introducere

Obligativitatea întocmirii procesului-verbal pentru fiecare ședință de judecată, precum și pentru fiecare act procedural îndeplinit în afara ședinței cu participarea părților este expusă în art.237 din Codul de procedură civilă (în continuare – CPC). În cuprinsul procesului-verbal se enumeră acțiunile procesuale efectuate de către participanții la proces și de către instanța de judecată, cu mențiunea locului, a datei și a orei începerii și finalizării fiecărei acțiuni procesuale, respectându-se ordinea în care au fost exercitate [1, 273].

Conform art.275 din Codul de procedură civilă, doar greșierul are dreptul să consemneze desfășurarea ședinței de judecată într-un proces-verbal, în care se descriu detaliat toate acțiunile procedurale din cadrul ședinței. Procesele-verbale se întocmesc pentru fiecare ședință de judecată în prima instanță și în instanța de apel [1, 273].

Ultimele reforme legislative

Una din problemele de natură „tehnică” care de multe ori prelungește durata ședințelor de judecată și adesea transformă explicațiile date de părți în ședință într-un gen de dictare, o reprezintă regula plenitudinii procesului verbal prin fixarea în acesta a tuturor afirmațiilor părților și a actelor care se îndeplinesc în ședința instanței de judecată.

Pe parcursul anilor au fost efectuate mai multe ajustări legislative. Ultimele modificări majore la subiectul abordat au fost operate prin Legea de modificare nr.17 din 05.04.2018, prin care a fost expus într-o redacție nouă Capitolul XXI. Procesele-verbale.

Modificările aduse au vizat și modul de fixare a declarațiilor martorilor audiați în ședința instanței de judecată. Astfel, potrivit noii redacții a art.220 din CPC, audierea martorului se înregistrează audio sau după caz video, cu anexarea suportului digital al înregistrării declarațiilor la materialele cauzei, fapt consemnat în procesul-verbal.

Rolul procesului-verbal în cadrul procedurii civile

Procesul-verbal este unul dintre cele mai valoroase scrieri într-o ședință de judecată, deoarece oferă protecție juridică, întrucât conține o expunere a ordinii procesuale și permite verificarea respectării odinii procesuale de examinare a cauzei, iar în caz de abateri grave poate servi drept temei pentru casarea hotărârii judecătorești. Lipsa procesului-verbal al ședinței de judecată desfășurată cu participarea părților constituie temei pentru casarea hotărârii judecătorești, iar dacă o acțiune nu este inclusă în procesul-verbal, înseamnă că nu s-a întâmplat într-adevăr.

Conținutul procesului-verbal

În art.274 alin.(2) din CPC se prevede că trebuie să conțină procesul-verbal al ședinței de judecată, și anume:

- a) instanța care judecă cauza, numele membrilor completului de judecată și al grefierului;
- b) date despre prezența participanților la proces, a reprezentanților, martorilor, experților, specialiștilor și a interpreților;
- c) date despre înregistrarea audio a ședințe de judecată și echipamentul folosit;
- d) enumerarea acțiunilor procesuale exercitate în condițiile prezentului cod, cu indicarea orei și a datei efectuării;
- e) încheierile protocolare ale instanței de judecată;
- f) data întocmirii definitive a procesului-verbal.

Prin lege pot fi prevăzute și alte cerințe, spre exemplu, dacă instanța consideră necesar, în procesul-verbal al ședinței de judecată se inserează rezumatul explicațiilor participanților la proces, precum și rezumatul depozițiilor martorilor [1, 274]. Potrivit procedurii stabilite de Consiliul Superior al Magistraturii (în continuare – CSM), grefierul întocmește sumarul procesului-verbal al ședinței de judecată, unde reflectă toate evenimentele procesului de judecată și participanții care fac declarații [7, 4.4.2]. Codul de procedură civilă sugerează că judecătorul nu este în drept să-și bazeze concluziile din hotărâre pe probele care nu au fost consemnate în procesul-verbal, iar lipsa procesului-verbal integral sau cu privire la efectuarea unui act procedural constituie temei de casare a hotărârii judecătorești civile. Aceste prevederi sugerează că legislația actuală pune un accent determinant pe conținutul procesului-verbal, indiferent de conținutul înregistrării audio a ședinței de judecată. Mai mult, se pare că instanțele ierarhic superioare niciodată nu audiază înregistrarea ședințelor de judecată din instanțele inferioare. Aceasta ar putea fi, în mare parte, determinat de faptul că majoritatea proceselor-verbale nu menționează momentul la care a început un anumit act procedural, iar aceasta îngreunează audierea înregistrării audio [9, p.8].

Întocmirea procesului-verbal și al declarațiilor

Codul de Procedură Civilă prevede în art.275 că procesul-verbal trebuie să fie întocmit de grefier în cel mult 5 zile de la data încheierii ședinței sau cel târziu a doua zi de la efectuarea actului procedural și se semnează de președintele ședinței și de grefier. În același timp, Legea privind organizarea judecătorească prevede că ședințele de judecată se înregistrează prin utilizarea mijloacelor tehnice video sau audio ori se consemnează prin stenografice [5, 14]. Înregistrările și stenogramele trebuie să fie transcrise de îndată de grefier sau specialistul în stenografie prin indicarea tuturor afirmațiilor, întrebărilor și susținerilor participanților la proces și ale altor persoane care participă la judecarea cauzei, precum și ale judecătorilor. Participanții la proces și reprezentanții lor au dreptul să prezinte în scris observații asupra procesului-verbal al ședinței, indicând inexactitățile și motivele pentru care îl consideră incomplet. Procesul-verbal al ședinței de judecată este întocmit și semnat în cel mult 5 zile de la data încheierii ședinței, iar procesul-verbal privind efectuarea actului procedural – cel târziu a doua zi de la efectuarea actului procedural. Procesul-verbal se semnează de președintele ședinței și de grefier. În ședințele de judecată duse în procedura civilă, depozițiile martorului trebuie să fie semnate pe fiecare pagină și la sfârșitul lor de președintele ședinței, de grefier și de martor, după ce acesta din urmă ia cunoștință de ele. Aceeași procedură trebuie să fie urmată și în caz de orice completare sau modificare în depoziție. De regulă, depozițiile martorului în procedura civilă se întocmesc separat de procesul-verbal, sunt anexate la procesul-verbal și sunt parte componentă a acestuia.

Atât Regulamentul CSM, cât și Codul de Procedură Civilă prevăd că, după încheierea ședinței, grefierii pot utiliza înregistrările audio ale ședințelor de judecată pentru a verifica exactitatea procesului-verbal și a-l completa. Deși acest lucru nu rezultă din legislație, în practică, deseori, instanțele judecătorești refuză părților eliberarea copiilor de pe procesele-verbale ale ședințelor de judecată pe motiv că acestea reprezintă „documente de uz intern” [9, 7].

Înregistrarea audio și alte opțiuni tehnice

În art.275 alin.(1) din CPC se prevede obligativitatea procesului-verbal prin utilizarea echipamentelor de înregistrare audio digitală și/sau prin sistemul informațional specializat și se păstrează în modul stabilit de CSM.

Potrivit Regulamentului CSM, a Codului de Procedură, înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată se utilizează, printre altele, pentru verificarea corectitudinii și pentru asigurarea plenitudinii proceselor-verbale ale ședințelor de judecată. După încheierea ședinței de judecată, grefierul folosește înregistrările audio pentru a verifica exactitatea procesului-verbal. Înregistrarea audio a ședințelor de judecată se efectuează fie prin intermediul seturilor de înregistrare audio conectate la programul „SRS FEMIDA”, atunci când ședința are loc într-o sală de ședințe, sau prin intermediul reportofonelor, atunci când ședința se desfășoară în biroul judecătorului.

Programul „SRS FEMIDA” conține modele integrate de procese-verbale pentru ședințele de judecată organizate în dosarele civile, penale și contravenționale. Aceste modele pot fi modificate la necesitate de către grefier. Programul „SRS FEMIDA” permite grefierului indicarea în mod simplificat (prin accesare de opțiuni existente în modelul procesului-verbal) a etapelor procesului de judecată din cadrul ședinței și a secvențelor de timp respective. În mod automat, programul atribuie ora și minutul desfășurării fiecărei etape a procesului indicate de grefier. De asemenea, programul permite salvarea în sistem a procesului-verbal de audiere a martorului, specialistului și a altor participanți la proces. În practică, majoritatea grefierilor nu se folosesc de modelele de procese-verbale integrate în „SRS FEMIDA”. Ei întocmesc procesul-verbal separat în calculator, în programul „Word”.

Înregistrările audio ale ședințelor de judecată create cu ajutorul reportofonului nu permit opțiunea indicării automate a etapelor procesului și secvențelor de timp și nici crearea procesului-verbal dintr-un model prestabilit. Procesul-verbal este scris, de obicei, pe hârtie, apoi la calculator. Regulamentul CSM nu obligă grefierii să înregistreze secvențele de timp ale ședinței de judecată atunci când înregistrează audio ședința prin intermediul programului „SRS FEMIDA”. În schimb, CSM obligă grefierii să indice în procesul-verbal al ședinței de judecată data, ora și minutul începerii și opririi înregistrării pentru fiecare secvență înregistrată, precum și durata în ore și minute a secvenței atunci când se efectuează înregistrarea audio cu reportofonul.

În cazul utilizării „SRS FEMIDA”, înregistrarea audio este salvată pe serverul instanței de judecată. În cazul utilizării reportofonului, înregistrarea audio este transferată de către grefier din reportofon pe calculator și, ulterior, pe serverul instanței. Toate înregistrările audio sunt salvate pe serverele locale ale instanțelor judecătorești și pe CD/DVD, care sunt anexate la dosarul cauzei. Înregistrarea audio trebuie să se păstreze pe serverul instanței judecătorești timp de un an de zile de la executarea reală a hotărârii pe dosarul respectiv. Participanții la proces au dreptul de a primi copii de pe înregistrările audio ale ședinței de judecată. Acestea se eliberează de către grefier la solicitarea scrisă sau verbală a participantului la proces sau a reprezentantului lui, contra unei plăți stabilite de Guvern [9, p.8].

Concluzii

Scopul principal al investigației noastre a constituit cercetarea complexă și multilaterală a conceptului de proces-verbal - ca un act cu caracter procedural în care se redau pe scurt acțiunile procesuale efectuate de către participanții la proces și de către instanța de judecată, cu mențiunea locului, a datei și a orei începerii și terminării fiecărei acțiuni procesuale, respectându-se ordinea în care au fost exercitate.

Ședințele de judecată în Republica Moldova au fost mereu documentate prin întocmirea unui proces-verbal scris, ce reproduce cu exactitate tot ce s-a întâmplat în ședința de judecată. Începând cu anul 2009 are loc înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată. Cu toate acestea, procesele-verbale ale ședințelor sunt întocmite detaliat, ce consumă o parte considerabilă din timpul personalului instanțelor judecătorești.

Reglementări legale și legi, organizații:

1. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova, nr.225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.06.2013, nr.130-134.
2. Comentarii la Legea cu privire la modificare și completarea unor acte legislative: Reform assistance to Moldova. Disponibil la: www.crjm.org. [accesat 2021-02-25]
3. Raport privind rezultatele evaluării implementării sistemului de înregistrare audio a ședințelor de judecată „SRS Femida” în instanțele judecătorești din Republica Moldova. Chișinău: Consiliul Superior al Magistraturii, USAID, 2011, 3 p. Disponibil la: http://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/pilonstudiu1/Rezultatele_evaluarii_sistemului_de_inregistrare_audio_SRS_Femida_si_a_dictofoanelor_in_instanțele_judecătorești-ROLISP-2013.pdf. [accesat 2021-02-25]
4. Dr. Jur. Gerassimos Fourlanos. Evaluarea Sistemului de organizare a instanțelor judecătorești și propunerea de măsuri pentru modernizarea calității actului judiciar în Moldova. Chișinău: Elan Poligraf, 2009, 15 p.
5. Legea Republicii Moldova privind organizarea judecătorească nr.514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.58 din 19.10.1995.
6. Hotărârea Consiliul Superior al Magistraturii privind aprobarea Regulamentului privind criteriile de evaluare, indicatorii și procedura de evaluare a performanțelor judecătorilor, nr.212/8 din 10.05.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.104-108 din 10.05.2013.
7. Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind aprobarea Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată, nr.338/13 din 12.04.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91 din 11.04.2014.
8. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (simplificarea Codului de procedură civil). Disponibil la: www.justice.gov.md. [accesat 2021-02-25]
9. SORINA MACRINICI. Procesul-verbal și înregistrarea audio a ședințelor de judecată-exactitate sau dublarea sarcinilor? Chișinău: Imprint Star, 2015, p.5-8.